

Anıtların Göstergebilimsel Analizi: KKTC Öncesi ve Sonrası Semiotic Analysis of Monuments: Before and After TRNC

Zihniye Okray*
Anjelika Hüseyinzade Şimşek**

Öz

Anıtlar bir ulusun yaşamış olduğu travmaları gelecek kuşaklara aktarmak, verilen kayıpların yasını tutmak ve onları anımsamak için inşa edilen yapılardır. İnşa edilen anıtların bir toplumun ulusan kimliğini yansıttığını ve bu kimliğin de gelişen siyasi olaylar çerçevesinde de farklılıklar gösterebileceği düşünölmüştür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan anıtların Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin ulusal kimliklerini anıtlar yolu ile zaman içerisinde nasıl ifade ettikleri göstergebilimsel analiz yolu ile değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin kimliklerini anıtlar yolu ile ifadeleri 1960'lı yıllarda başlayıp 1980'li yıllarında yeniden bir inşaya gidildiği ve son olarak da 2000'li yıllarda yeniden inşa ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anıtlar, ulusal kimlik, kimlik, göstergebilim, Kıbrıs.

Abstract

Monuments are structures which are built to transmit the traumas and losses experienced by nation to future generations. It is thought that the unification of the monuments to be built reflects national identity for, and also it can show differences developed by the political events that happened. It was evaluated by semiotic analysis how the national identity of Turks living in Cyprus was expressed over time through monuments built in Turkish Republic of North Cyprus. As a result, the identities of the Turks living in Cyprus began to be expressed in the form of monuments in the 1960s, rebuilt in the 1980s and reconstructed in the 2000s.

Key Words: Monuments, national identity, identity, semiotics, Cyprus.

* Doç., Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, KKTC

** Çağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Mersin

Giriş

Ulusal kimlik hiçbir zaman tek bir imge ile tanımlanamaz. Ulusal kimlik karmaşık politik bir yapıdır. Anıtlar, ulusların kendi güç ve meşrutiyetlerinin kanıtı için inşa edilirken aynı zamanda ulusal bilincin de oluşmasına katkıda bulunurlar (Belgum, 1993:457, Özel, 2011:553). Anıtlar ulusal kimliği inşa ederlerken geçmişle bağlantı kurmanın yanı sıra geleceği de inşa ederler. Bu nedenle anıtlar, bir ulusun idealleştirilmiş mirasının görsel anlatıları oldukları kadar ülküleştirilmiş geleceklerini de simgelerler (Vale,1999:396). Anıtların bir diğer işlevi de geçmişin günümüzde nasıl algılandığını anlamak ve anlamlandırmaktır. Kolektif bellek ve ulusal kimlik arasında ilişki kurarlar (Mitter,2013:159). Anıtlar, şehitlik anıtları ve müzeler geçmişte yaşanan çatışmaların; politik ve toplumsal alanlarda maddiyata dönüşmüş halleri olarak sadece hatırlatma yapma görevini değil bunun yanı sıra açıklama ve olumlama görevlerini de üstlenirler (Eyerman, 2002:18). Ulusal kimlik her zaman kültürel referanslar içerir. Bireysel kimlikler bir toplumun geçmişine, yaşadığı coğrafik bölgeye, ideolojilere, politikalara ve kuşaklara bağlıdır. Çünkü, bu bilgiler kuşaklar arasında iletilir. Bu yüzden bireysel kimliklerimiz içerisinde yaşadığımız fiziksel çevremize ve anlatılara bağlı olarak gelişir. Toplum ulusal kimliğini geçmişe bağlı olarak yaratır ve bu toplumda yaşayan birey de bu kolektif hafızadan etkilenir (Eyerman, 2002:1). Pennebaker ve Banasik bireylerin her 20-30 yıl içerisinde geçmişe tekrar bakıp travmatik olay(lar)ı yeniden yapılandırdıklarını ifade etmişlerdir (Pennebaker ve Banasik 1997, AKT. Eyerman, 2002:12).

Savaş gibi toplumun bütününe etkileyen felaketlerin ardından eğer toplum kayıplarının ardından yasını tutamamışsa veya çaresizlik, utanç ve aşağılanma gibi duyguları ters çevirememişse bu bitmemiş psikolojik süreç diğer kuşaklara aktarılacaktır (Volkan, 2001:97). Diğer kuşaklara aktarılan tutulamayan yası tamamlama görevi gelecek kuşakların ve dolayısı ile toplumun politik ve askeri ideolojilerinin yanı sıra yine aynı alanlardaki karar alma/verme süreçlerini de etkileyecektir. Toplumun seçilmiş travmaları ile ilgili anıları, algıları, beklentileri, arzuları, korkuları ve diğer bütün duyguları paylaşılmış bazı imgelere yansıtılırlar ve bu zihinsel temsiller savaş gibi büyük felaketler yaşamış toplumların kimliklerini oluşturmalarında önemli bir referans noktası olurlar(Volkan, 1997,1999).

Anıtlar günlük yaşantımız içerisinde toplumsal yasin birer göstergesi olarak inşa edilirler (Abousnoug & Machin, 2010:219). Savaş ile ilgili yapılan anıtlar bir taraftan toplumun ya da atalarının yaşamış olduğu büyük travma ile ilgili yas tutma süreci (Volkan, 2006:126) diğer taraftan da otoritenin yaşanılmış olan savaş ile ilgili söylemlerin yani değerlerin, kimliklerin, hedeflerin hem onaylanması hem de yayılması için günlük yaşantımız içerisinde toplumsal alanlara inşa edilen görsel semiyotik kaynaklardır(Abousnoug & Machin, 2010, 2011). Anıtlar aynı zamanda savaş sırasında bireysel olarak yapılan fedakarlıklar sonucunda gelişen toplumsal kurtuluşu simgelerler (Hamilton, 2014:103). Anıtlar, geçmişte kaybedilenlerin yasinin tutulması ile kayıpların gerçekliğinin kabullenilmesini sağlarlar (Volkan, 2006:125).

Anıtlar üzerinde anıtların da tıpkı diğer yazılı materyaller gibi analiz edilebileceğini savunan Abousnoug ve Machin'in (2010:220-223) savaş anıtlarının sistematik incelenmesinde tıpkı dil üzerinden gerçekleştirilen söylem inşaaalarının görsel materyal üzerinden de inşa edilebileceği savunulmaktadır. Abousnoug ve Machin (2011:182-185), savaş anıtlarının sistematik analizinde anıtları özelliklerine göre değerlendirmektedirler. Bu özellikler stil/dizayn, poz, bakış, boyut ve materyal /form olarak 5 temel başlığı içermektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde bu kapsamda ilk defa yapılan bu araştırmanın önemi iki noktada öne çıkmaktadır. İlki KKTC sınırları dâhilinde inşa edilmiş olan anıtların göstergebilim yöntemi ile analiz edilmesi dönemin egemen ideolojilerini ve KKTC'nin ilanından önce ve ilanından sonraki dönemlerdeki değişmelerin incelemesidir. İkincisi ise anıtlar üzerindeki göstergelerin taşıdığı düz ve yan anlamların okunmasıyla anıtların bir iletişim aracı ve zemini olarak kullanıldığının ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmanın temel amacı KKTC'nin ilanından önce ve sonraki dönemlerinde inşa edilen anıtların üzerindeki göstergelerin taşıdığı açık ve örtülü anlamları açığa çıkarmaktır. Başka bir amaç ise bu göstergeleri toplumsal ve kültürel bağlamları da dikkate alarak anlamak ve yorumlamaktır.

YÖNTEM

KKTC sınırları dâhilinde inşa edilmiş olan anıtlar ele alınmıştır. Lefkoşa Bölgesi'nde 13, Gazimağusa ve Güzelyurt Bölgeleri'nde 4'er, Girne Bölgesi'nde 5 ve İskele Bölgesi'nde ise 6 adet anıt bulunmaktadır. Çalışmada incelenen anıtların araştırmaya dâhil edilme kriterleri arasında bir şehidin veya belirli bir bölgede verilen şehitlerin adına yapılmış olmaması koşullarını yerine getirmiş olmasıdır. Araştırmaya dahil edilen anıtların isimler, bölgeleri ve inşa yılları Tablo 1'de verilmiştir. Bu kriterler doğrultusunda Lefkoşa Bölgesi'nde 4, Gazimağusa Bölgesi'nde 1, ve Girne Bölgesi'nde 1 Anıt değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırmada toplam 8 anıt değerlendirilmiştir. Kaynak kitapta bulunan anıtlar göstergebilim yöntemi ile analiz edilmiştir. Göstergebilim, temel ilgi alanının merkezine göstergelyi koyan, göstergeleri ve onların çalışma biçimlerini araştıran bilim dalıdır (Fiske, 1996: Akt. Sivas, 2012:529). Göstergebilim temel amacı anlam evrenini çözümlenektir. Anlam denilince ilk akla gelenler anlam oluşturmak, anlam yaratmak ve anlamlandırmak gibi soyut içeriklerin açığa çıkarılmasıdır (Rifat, 2007: 18). Bu çalışmada Barthes'in geliştirmiş olduğu görsel metinlerin analizi yöntemidir. Barthes'e göre görsellik içeren her şey yorumlanabilir. Anlamlandırmada bir göstergenin neye işaret ettiği düz anlam ve göstergenin nasıl gösterildiği de yan anlam olarak kabul edilir (Barthes,1979: 93-96). Çalışmada kullanılan yöntem temel olarak Barthes'in geliştirmiş olduğu yöntemi basitleştiren Batu (2011:123)'in 'Görsel Göstergebilimsel Analiz Tablosu' kullanılmıştır. Buna göre üç aşamada anıtların çözümlenmesi yapılmıştır. İlk aşamada söylem, ikinci aşamada anlatı ve üçüncü aşamada da mantıksal-anlamsal yapı göstergebilimsel olarak çözümlenmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Dahil Edilen Anıtların İsimler, Bölgeleri ve İnşa Yılları

LEFKOŞA	YIL
Şehitler Abidesi	1963
Yurtta Sulh Cihanda Sulh Anıtı	1982
Milli Mücadele Ve Kurtuluş Anıtı	1988
TMT Anıtı	2002
GAZİMAĞUSA	
Zafer Ve Özgürlük Anıtı	1979
GİRNE	
Barış Ve Özgürlük Anıtı	1978

BULGULAR

Araştırma kapsamında değerlendirilecek olan anıtlar inşa yıllarına göre sırası ile tek tek ele alınmıştır. Anıtların gösterge, gösteren, gösterilen öğelerinin yanı sıra anıtın inşa edilmiş amacı, anıtın kısa bir tanıtım ve son olarak da göstergebilimsel yorumu yapılmıştır.

Şehitler Abidesi- Lefkoşa- 1963

Gösterge: Siyah mermerden kaide üzerine oturtulmuş obelisk şeklinde beyaz mermerle kaplı anıt, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Bronz ay-yıldız, yarım ay şeklinde obeliski saran sarı taştan inşa edilmiş burçlar.

Gösterilen: Savaşta kaybedilenler anısına dikilen mezar taşı. Bu toprak için verilen şehitlerin anımsanması, hatırlatma.

İnşa Amacı: Şehitler Abidesi, KKTC'nin başkenti olan Lefkoşa'da 1963 yılında inşa edilmiştir. Anıt 'Kıbrıs'ta Türk varlığının idamesi ve bu topraklarda var olması için seve seve canını veren şehitlerin anısına dikilmiştir. Kıbrıs Türkü'nün mutlu gayelere ulaşma ülküsünün bir simgesidir. Bu anıt, Kıbrıs'ın Türk vatani olması için canlarını seve seve

veren ve yaşadığımız toprakları vatan yapan bütün şehitlerimize ithafen yapılmış müş-terek bir mezar taşıdır' (Kaya,2005:17).

Anıtın Tarihi: Anıt siyah bir mermer kaide üzerine oturtulmuş beyaz mermer kaplı yukarı doğru yükselirken giderek daralan bir yapıya sahiptir. Obeliskin üzerinde bronz ay ve yıldız bulunmaktadır. Lefkoşa'nın surlarını simgeleyen burçlar yarım ay şeklinde anıtın etrafını sarmaktadır.

Yorum: Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963) döneminde Türkler tarafından inşa edilen ilk anıttır. Yarım ay şeklinde Lefkoşa'nın burçlarını simgeleyen burçların açık olan tarafı Beşparmak Dağları'na diğer bir deyişle Türkiye'ye dönüktür. Anıtta yazılan kitabe bu anıtın 'Kıbrıs'ı bir Türk vatanı' yapmak için verilen tüm Şehitlerin ortak mezar taşı olduğu vurgulanmaktadır. Anıtın açılışından bir süre sonra tarihe Kanlı Noel olarak geçen Rumların Kıbrıs Türklerine karşı girişecekleri soykırım hareketi başlayacaktır. Fakat, bu anıt 28 Ocak 1963'te yani bu olaylardan aylar önce inşa edilmiştir. Bu anıttan çıkarılabilecek düz anlam Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun fethi ile başlayan dönemden itibaren Kıbrıs'taki Türk varlığının devamı için verilmiş olan şehitlerin hatırlanması ve anımsanmasıdır. Yan anlam olarak ise Kıbrıs'ın bir Türk vatanı olduğu ve Türkiye ile bölünmez bir bütünlük içerisinde olduğu ve hatta ' Yüzümüz her zaman Türkiye'ye dönüktür' mesajı da verilmektedir. Kıbrıs Türkleri için gelecek yardımın Türkiye'den beklendiği diğer bir yan anlam olarak değerlendirilebilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortakları olan Rumlar; 1 Nisan 1955'de EOKA adlı örgütü kurarak önce İngilizlere daha sonra da Türklere karşı giriştikleri silahlı saldırılarla ENOSIS'i gerçekleştirme- yani Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlayıp Büyük Helen Cumhuriyeti'nin kurma - hayallerini kuruyorlardı. Yani 1955 yılında Kıbrıslı Rumların yükselen milliyetçilik hareketlerine karşı Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren Kıbrıs adası için verilmiş olan bütün şehitleri için dikilmiş olan bu anıt Türklerin milliyetçiliklerinin bir simgesi olarak da değerlendirilebilir.

Barış ve Özgürlük Anıtı- Girne- 1978

Gösterge: Bir hilali andıran gittikçe yükselen beton bir kütlelerin yanında yükselen birbirinden farklı uzunluklara sahip 11 adet beton sütun, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Hilali andıran beton kütlelerin içerisinde Kıbrıs Türk tarihinde önemli olan olaylar ve katliamlar beton üzerine kabartma şeklinde yazılmıştır.

Gösterilen: Kıbrıs Türk'ünün adadaki varoluş mücadelesi. 11 adet sütun yer çekimine karşı gelir gibi gökyüzüne doğru yükselmektedir. İşaret ettiği yön Türkiye'den Beşparmak Dağlarına doğrudur.

İnşa Amacı: Anıtın bulunduğu Yavuz Çıkarma Plajı adını 20 Temmuz 1974 sabahı çıkarmada verilen ilk şehit olan Tank.Kd.Ütg. Yavuz Sokollu'dan almıştır. Anıttaki resimler, Kıbrıs Türk halkının 1963-1974 yılları arasında çektiği sıkıntıları, 1974'teki Barış Harekati'yle huzura kavuşmasını ve ulaşılan barışı simgeler (Kaya,2005: 104). Anıt betondan yapılmıştır.

Anıtın Tanımı: Kuzey yönü esas alınarak yerleştirilen kitle, Türk Ordusu'nu ve onun gücünü, disiplinini ve dinamikliğini simgelemektedir. Gittikçe yükselen ve yüksek elemanı kucaklayıp onun hareketine katılan kütle de Kıbrıs Türk toplumunu ve onun ezilmiş durumdan toparlanıp, güçlenerek mücadele edişi, Anavatan'dan gelen güç ile birleşerek özgürlüğe doğru yükselişi ifade etmektedir. Birbiri ile kucaklaşan iki kütle arasındaki boşluk, Kıbrıs'tan Anavatan'a açılan Ümit Kapısı'nı simgelemektedir. Ana gövde 11 adet sütunun birleştirilmesinden oluşturulmuştur ve bu 11 sütun 1963-74 yılları arasında Kıbrıs Türk'ünün çektiği acıları simgelemektedir (www.sivilsavunmakktc.com, 28/11/2017).

Yorum: Barış ve Özgürlük Anıtı Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilmiştir. Anıt Türk Ordusu'nun Kıbrıs adasına 1974 yılında yaptığı çıkarma harekatinin olduğu yerde yükselmektedir. Bu plaj Türk Ordusu'nun 20 Temmuz 1974'te adada vermiş olduğu ilk şehit olan Üsteğmen Yavuz Sokollu'dan almış ve Yavuz Çıkarma Plajı olarak adlandırılan yerdedir. Anıt ana caddeden kolaylıkla görülebilecek ve ziyaret edilebilecek bir konuma sahiptir. Düz anlam olarak bakıldığında 11 sütun Kıbrıs Türk'ünün 1963-1974 yılları arasında Rumlar tarafından maruz bırakıldıkları yokluk yıllarını ve hilali andıran kütle de Türk Ordusunu simgelemektedir. Kıbrıs Türk halkının koruyucusu ve kurtarıcısı olarak Türk Ordusunun görüldüğü de düşünülebilir. Yan anlam olarak anıtın adı 'Barış ve Özgürlük' olarak adlandırılabilir. Barış Harekati'nin başladığı yere konumlandırılması aslında savaşın ardından gelen barış ve özgürlüğü simgeler niteliktedir. Kıbrıs adasına barış ve özgürlüğün gelebilmesi için 'savaşılmış ve şehitler verilmiştir' gerçeğini hatırlatmak ister gibi durmaktadır. Bu anıtta Şehitler Abidesi gibi savaşta şehit olanları hatırlanması, özgür bir vatanda yaşayabilmek için hem Kıbrıslı Türklerin hem de Türkiye'nin birçok fedakarlıkta bulunduğu mesajları da verilmektedir.

Bu anıtla ilgili olarak tespit edilen bir diğer yan anlam da 11 adet sütunun TMT'nin 11 Sancağını simgeler nitelikte olduğudur. 1958 yılında kurulan TMT, Kıbrıs'ın 11 farklı bölgesinde sancaklar kurup Türk halkını EOKA'ya karşı koruma mücadelesi vermiştir.

Zafer ve Özgürlük Anıtı- Gazimağusa -1979

Gösterge: En üstte Atatürk büstü olan, birçok insan figürünün üst üste gelmesinden oluşan anıt, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Şehitler, askerler, kadınlar, erkekler, çocuklar, yaralıları, Atatürk, Dr. Fazıl Küçük, R. Raif Denктаş.

Gösterilen: Çekilen acılar, verilen şehitler ve zaferle birlikte Atatürk ilkeleri doğrultusunda gelişecek olan yeni nesil.

İnşa Amacı: Anıt Gazimağusa'da dikilmiştir. KKTC'deki en büyük anıttır. Anıtın mimarı Prof. Dr. Tankut Öktem'dir. 1974'teki Rum ve Yunan saldırılarına karşı Gazimağusa halkının direnişini ve zaferini vurgulamaktadır.

Anıtın Tarifi: Anıttaki kompozisyonlar yerden yukarıya doğru bloklar halinde birbirleriyle iç içe geçerek oluşturulmuştur. Anıtın ilk bölümünde Gazimağusa halkının kahramanlıkları, özgürlük uğruna verdikleri şehitler, çektikleri sıkıntı ve üzüntüler anlatılır. İkinci bölüm ile birinci bölüm iç içedir. Türk ordusunun özverileriyle toplumda yarattığı saygı anlatılır. Üçüncü bölümde ise özgürlüğüne kavuşmuş Kıbrıs Türk halkının geleceğe dönük çağdaş, laik ve sınıflar arası dostluklarla yükselebileceğini tasvir eden anlatım bulunmaktadır. Anıt Kıbrıs halkının tarihdeki değerleri ve Atatürk ile 14 metreye ulaşır. Anıtta 32 figür yer alır (<http://www.tankutoktem.com/eserler/1970-1980/ozgurluk-aniti-kktc.html>, 31/05/2017).

Yorum: Anıt Gazimağusa surlarının hemen dışına inşa edilmiştir. Anıt Kıbrıs'ta inşa edilen birçok anıt gibi dönel bir kavşağa inşa edilmiştir. Anıt Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilmiştir. Anıt incelenen anıtlar arasında tasarımında insan figürü en çok kullanılan anıttır. Daha önce de belirtildiği gibi KKTC'deki en büyük anıt olma özelliğini taşımaktadır. Zafer ve Özgürlük Anıtı Atatürk figürü kullanılan tek anıttır. İncelenen diğer anıtlara bakıldığı zaman Zafer ve Özgürlük Anıtı'nın Kıbrıs Türk halkını ve kimliğini tam olarak yansıtmadığı düşünülmüştür. Bu anıtta verilen yan anlam Kıbrıs Türk varoluş mücadelesi ve Türkiye Cumhuriyeti Kurtuluş Savaşı arasında bir benzerlik kurulmuştur. Fakat Kıbrıs Türk halkının liderleri olan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denktaş mimar tarafından tam da Kıbrıs Türk halkının lideri olarak görülmediği de yan anlam olarak değerlendirilmiştir. Bu anıtta diğer anıtlardan farklı olarak araştırmacıda uyandırdığı duygu tam olarak Kıbrıs Türkü'nü yansıtmadığı olmuştur. Bu anıt Atatürkçülüğe vurgu yapan bir anıt olarak değerlendirilmiştir.

Yurtta Sulh Cihanda Sulh Anıtı- Lefkoşa - 1982

Gösterge: Gökyüzüne yükselen 5 tane sütunun önünde ortasından su fişkıran yuvarlak bir havuz ve bu figürleri çevreleyen 11 adet burç.

Gösterenler: Beşparmak Dağları ve Akdeniz.

Gösterilen: Atatürk'ten bir vecizenin ismini taşıyan bu anıt yurttan ve dünyada barışı simgelemektedir.

İnşa Amacı: Anıt 1982 yılında Lefkoşa'da inşa edilmiştir. Atatürk'ün 'Yurtta Sulh, Cihan da Sulh' ilkesini sembolize eder. 'Anıtın Lefkoşa surlarına benzetilmiş daire şeklinde bir kaidesi ve bu kaidenin Lefkoşa Surları'ndakilere benzer şekilde on bir adet burcu vardır. Havaya doğru açılan bir el şeklinde(Beşparmak Dağları) duran Anıt'ın ortasında su fişkırmakta ve bu su (Akdeniz) saflığı ve temizliği sembolize etmektedir' (Kaya, 2005:27).

Anıtın Tarifi: Anıt soyut mimari kullanılarak tasarlanmıştır. Anıt betondan yapılmıştır. Anıtın etrafını saran 11 adet burcu simgeleyen betondan yapılar mevcuttur. Anıt Şehitler Abidesi ile aynı ana cadde üzerine inşa edilmiştir.

Yorum: Anıt Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilmiştir. Yurttan Sulh Cihanda Sulh Anıtı 1963'de inşa edilen Şehitler Abidesi ile aynı caddede neredeyse birbirlerini selamlar nitelikte inşa edilmişlerdir. Bu anıt da benzerleri gibi bir dönül kavşağa inşa edilmiştir. Mimarı, bu anıtın bir soyut mimari örneği olduğunu bir eli andıran yapıların Beşparmak Dağları ve önündeki havuzun da Akdeniz'i simgelediğini ifade etmiştir. Barış Anıtı olarak da bilinmektedir. Bu anıt KKTC'nin ilanından önce inşa edilen son anıt olma özelliğini de taşımaktadır. Bu anıtın kendisi değil ama inşa edildiği konum yan anlamı oluşturan temel bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bahsedildiği gibi Şehitler Abidesi ile karşılıklı birbirlerine yüzleri dönük bir şekilde inşa edilmiş olan bu anıtın, şehitlerin verilmiş olması rağmen artık savaşların olmaması ve barışın adaya gelmesi gerekliliğini vurgulamak için inşa edilmiş olduğu düşünülmüştür. Aslında bu iki anıttan biri yükselen milliyetçiliği diğeri de geçmişteki acıların bir tarafa bırakılıp barış kültürünü yani uzlaşmayı simgeler özellikler taşıdığı düşünülmüştür. İncelenen anıtlar içerisinde Türk Bayrağı ve KKTC Bayrağının bulunmadığı tek anıttır. Bu bulgu da uzlaşma kültürünü destekler nitelikte bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu anıtlarla ilgili olarak anıtı saran 11 adet burcun birleşik Lefkoşa'nın burçları olarak değerlendirilebilir.

Millî Mücadele ve Kurtuluş Anıtı- Lefkoşa- 1988

Gösterge: 4 sütün içerisinde çiftler halinde bronz insan figürleri. Savaşta yaralanan asker, sivil vatandaş, gençler ve Dr. Fazıl Küçük ile R. Raif Denктаş'ın heykelleri, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Kıbrıs Türk halkının Millî Mücadelesini KKTC'nin ilanı ile kurtuluşu.

Gösterilen: Geçmişte yaşananlarının unutulmaması ve özgürlük için yaşananlar.

İnşa Amacı: Anıt Lefkoşa, Gazimağusa, Güzelyurt ve Girne anayollarının kavşağında bulunmaktadır. 1988 yılında inşa edilmiştir. ' Anıt, varoluş mücadelemizi yansıtmakta, gelecek nesillere bu mücadelenin kolay olmadığı mesajını vermekte, Millî mücadeleyi ve kurtuluşu simgelemektedir' (Kaya, 2005:21)

Anıtın Tanımı: Anıt Göğe yükselen dört tane sütun içerisinde bronz heykelleri barındırmaktadır. Göğe yükselen sütunlar üst kısımlarında birer kapıyı sembolize edecek şekilde tasarlanmışlardır. Anıtın dikildiği yer dört şehre açılan kapılar olarak değerlendirilebilir. Bu sütunlar mermerle kaplıdır. Bu anıtta hem soyut hem de somut öğeler bir arada kullanılmıştır.

Yorum: Millî Mücadele ve Kurtuluş Anıtı Lefkoşa, Girne, Güzelyurt ve Gazimağusa yollarının kesiştiği dönel kavşakta bulunmaktadır. KKTC'nin ilanından sonra bu tema ile inşa edilen ilk anıttır. İncelenen anıtlar içerisinde insan figürü içeren ikinci anıttır. Dr. Fazıl Küçük ve R. Raif Denктаş'ın heykelleri Beşparmak Dağlarına ve dolayısı ile Türkiye'ye dönüktür. Bu da bir yan anlam olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'ye duyulan bağlılık ve KKTC'nin Türkiye ile olan ilişkileri ve hatta Türkiye'nin Kıbrıs Türk Millî Mücadelesinde yardım ve desteklerini simgeler nitelikte olduğu düşünülmüştür. Bu anıt da benzerleri gibi savaş ve barışa ulaşmak için verilen şehitler ve barış içinde yaşamak için yapılan fedakârlıkları simgeler niteliktedir. Yani bu anıt da hatırlamak ve unutmamak için inşa edilmiş bir anıttır.

TMT Anıtı- Lefkoşa- 2002

Gösterge: 11 burç ile çevrelenmiş göğe doğru yükselen beyaz renkte obelisk, KKTC ve Türk bayrakları.

Gösterenler: Anıt'ın ön kısmında TMT Andı'nın yazılmış olduğu siyah mermer levha.

Gösterilen: TMT ruhunun Kıbrıs Türk halkını yansıttığı.

İnşa Amacı: Anıt 2002 yılında Lefkoşa'ya inşa edilmiştir. 'TMT Anıtı,1958 yılında Rumların ENOSİS ideallerine karşı Kıbrıs Türkü'nün varlığını korumak için kurulmuş olan Türk Mukavemet Teşkilatı'nın hizmetlerini hatırlatmak ve TMT saflarında mücadele ederken şehit olanların anısını yaşatmak amacıyla dikilmiştir' (Kaya, 2005:20).

Anıtın Tanımı: Anıt göğe yükselen ve yükselirken de giderek daralan bir obeliskdir. Beyaz mermerle kaplıdır. Anıtın girişinde siyah mermer üzerine kazınmış TMT Andı bulunmaktadır.

Yorum: KKTC'nin ilanından sonra inşa edilen son anıttır. 2002 yılı Annan Planı ile ilgili görüşmelerin başladığı yıla denk gelmektedir. Bu anıtın bu tarihte inşa edilmesi çok anlamlı bulunmuştur. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 1 Ağustos 1958 yılında temel olarak Kıbrıs Türk halkının can, mal, namus ve şerefini korumak, Kıbrıs Türkü'nün özgür yaşamasını sağlamak, Rumların saldırılarına karşı koymak, birlik ve beraberliği korumak ve son olarak da Türkiye ile Kıbrıs Türk halkının bağlılığını sürdürmek amacı ile kurulmuş bir örgüttür. Annan Planı ile birlikte ortaya çıkan siyasi gelişmeler ile birlikte inşa edilen bu anıt Kıbrıs'ta Türk Milliyetçiliğinin bir sembolü olarak değerlendirilmiştir. Diğer anıtlardan farklı olarak bu anıtın çok da göz önünde olmayan, bir parkın içerisine inşa edilmiş olması da yan anlam olarak değerlendirilmiş ve aslında TMT ruhunun Kıbrıs halkı arasında artık önemini yitiren bir unsur olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

Tartışma

Yapılan çalışmada incelenen anıtların biri Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi (1960-1963), üçü Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983) ve ikisi de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (1983-günümüz) döneminde inşa edilmiştir. Bu tarihsel düzlem içerisinde değerlendirildiğinde anıtların inşa edildikleri tarihsel süreçlerle bağlantılı olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

1963 yılında inşa edilmiş olan Şehitler Abidesi'nin 1571'den itibaren Kıbrıs adası için verilen tüm şehitlerin ortak mezar taşı olarak görülmesi, bu anıtta Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin Osmanlı İmparatorluğu ve sonrasında Türkiye'de yaşayan Türklerden herhangi bir ayırım gözetmeden Türklük kavramını ön planda tutulduğu değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde inşa edilen anıtların, 1974 Barış Hârekatı ve öncesinde 1955 yılında EOKA'nın ilanı ile birlikte Kıbrıslı Türklere karşı girişilen silahlı saldırıların ve iki kesimli Kıbrıs'ın olması gerekliliğini vurgulayan anıtlar inşa edilmiştir.

Bu dönemde inşa edilen anıtlarda 'Türk' değil 'Kıbrıs Türk'ünün' adada varoluş mücadelesi ve özgürlüklerini kazanmaları temaları ile sunulmuştur. Kıbrıs Türk kimliği üzerinde değişimin bu dönemde oluşmaya başladığı düşünülmüştür.

Bu dönemde inşa edilen ilk anıt olan Barış ve Özgürlük Anıtı, Kıbrıs Türk'ünün 1963-1974 yılları arasında çekmiş olduğu sıkıntıları ve Barış Harekatı ile birlikte ulaşılan özgürlüğünü vurgulamaktadır. Bu anıt ile birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde inşa edilmiş olan Şehitler Abidesi'ndeki 'Türk' nitelemesi değil 'Kıbrıs Türkü' diye ayrı bir kimlik kategorisi oluşturulmaya başlandığı bulgular arasındadır.

Yine bu dönemde inşa edilen Zafer ve Özgürlük Anıtı'nda da benzer bir söylem göze çarpmaktadır; 'Kıbrıs Türk'ü' ayrı bir kimlik olarak vurgulanmıştır. Fakat bu anıtta Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denктаş'ın büst şeklindeki figürlerinin anıtın toplam kütlelerine oranla kapladıkları yer çok küçük kalmıştır. Anıt mimarı olan Prof. Dr. Tankut Öktem'in klasik çizgilerini yansıtmaya rağmen Kıbrıs Türk kimliğini tam olarak yansıtmayacak özelliklere sahip olmadığı düşünülmüştür. Diğer taraftan 1977 yılında Makarios'un ölümünün ardından Türk Lider R. Raif Denктаş ve Rum Lideri Kyprianou arasında Kıbrıs sorunu ile ilgili ikili görüşmelerin başlamış olduğu yıl da bu yıldır. Bu görüşmelerde imtiyazların verildiği düşünülmüş ve bu iki liderin ikinci plana atılarak belki de Kıbrıslı Türk kimliği değil yeniden Türk kimliği hatırlatılmaya çalışılmış olabileceği de düşünülmüştür. Unutulmaması gereken önemli bir tarihi olay da Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs adasını fethi alınması ile gerçekleşmiştir. Bu anıtın da Osmanlı donanmasının Kıbrıs'ı fethini tamamladığı Canbulat Kapısı'na çok yakın bir yere inşa edilmiş olduğu da önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

1982 yılında inşa edilen 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh (Barış) Anıtı iki toplum arasında uzlaşma kültürünün oluşmaya başladığı ve Türk milliyetçiliğinin adada izlerini kaybetmeye başladığı bir dönüşüm olarak değerlendirmek de mümkündür. 1982 yılı Kıbrıs tarihi için önemli dönüm noktalarından yine birinin gerçekleştiği yıldır, çünkü BM bu tarihte 'adadaki işgal ordusunun (Türkiye) çekilmesi gerekliliği ve adadaki 'mültecilerin (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının) isteğe bağlı olarak geri dönmelerini tavsiye eden kararı alınmıştır. Bu anıt belki incelenen anıtlar içerisinde Türk Bayrağı ve KKTC Bayrağını barındırmayan tek anıttır. Bu nedenlerden ötürü bu anıtın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne, Kıbrıs Türklüğüne ya da Türklüğe gönderme yapan herhangi bir gösterge taşımadığı düşünülmüştür.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti döneminde inşa edilen anıtlardan biri 1974 Barış Harekatı ve öncesine vurgu yapan özellikler taşıyan Millî Mücadele'ye vurgu yapan temalar işlenmiş ve anıtın yapıldığı konum düşünüldüğünde Kuzey Kıbrıs'taki şehirlerin anayol kavşaklarının kesiştiği bir yerde konumlandırılması ve özellikle Kıbrıs Millî Mücadelesi'nin mimarları olan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denктаş'ın heykellerinin sırtlarının Türkiye'ye dönük olması Kıbrıs Türk'ünün koruyucu ve kurtarıcı olarak Türkiye'yi gördükleri mesajını örtük olarak veriyor olabilir.

Bu dönemde inşa edilen diğer anıt olan TMT Anıtı bu çalışma kapsamında inşa edilen anıtlardan farklı olarak bir parka inşa edilmiştir. Anıtın inşa yılı Annan Planı'nın görüşülmeye başladığı yıl olan 2002 olması, çok manidar olarak değerlendirilmiştir. Çünkü TMT Kıbrıs Türk'ünün adada var oluş mücadelesini 1958 yılından itibaren örgütleyen temel unsur olmuştur. Annan Planına denk gelen bir tarihte TMT Anıtı'nın inşası bir taraftan Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğini tekrar ortaya çıkarmaya çalışılması değerlendirilebilecek bir unsur olarak düşünülse de bu anıtın bir parka inşa edilmiş olması sanki bu düşüncenin gizli kalması ya da göz önünde olmaması gereken bir unsur olarak da değerlendiren bir ikilemin yaşandığını düşündürmüştür.

Son söz olarak Pennebaker ve Gonzales'in (2008 :121) yaşanan travmatik olayların 20-30 yıl içerisinde yeniden yapılandırdıkları ile ilgili varsayımlarından yola çıkılırsa Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin ulusal kimliklerini anıtlar yolu ile ilk kez 1963 yılında ifade etmeye başladıkları, 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ile yeniden bir inşaya gittikleri ve son olarak da Annan Planı Referandumu ile 2000'li yılların başında yeniden yapılandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan bireylerin politik gelişmelerle birlikte ulusal kimliklerini yeniden yapılandırma yoluna gittikleri, hem inşa ettikleri anıtlar hem de anıtların göstergibilimsel yorumları sonucu elde edilen temel sonuç olmuştur. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin tümünü niteleyebilecek tek bir ulusal kimliğin olmadığı ya da oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Abousnoug, G. & Machin, D. (2010). War Monuments and the Changing Discourses of Nation and Soldierly . in A Jaworski & C Thurlow (eds) , Semiotic Landscapes : Language, Image, Space. Continuum , pp. 219-240 .
- Abousnoug, G. & Machin, D. (2011). The changing space of war commemoration: a multimodal analysis of the discourse of British monuments, *Social Semiotics*, 21(2), 175-196.
- Barthes, R. (1979). Göstergebilim İlkeleri. Kültür Bakanlığı Yayınları. Çev: Berke Vardar, Mehmet Rifat. Ankara.
- Batu, B.(2011). Sanat Eğitimi Alanında yapıt İncelemelerinde Bir Yöntem Olarak Görsel Gösterge Çözümlemesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Belgum, K. (1993), Displaying the nation: A view of Nineteenth-Century Monuments through a Popular Magazine, *Central European History*, 26:4: 457-74.
- Eyerman, R.(2002). Cultural Trauma, Port Chester, NY, USA. Cambridge University Press.
- Hamilton, A. (2014). Monuments and Memory, *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 3(1),101-114.
- Kaya, Z. (2005). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Gezi Kitabı, Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı Yayını:5, Ajans Yay, Lefkoşa, KKTC.
- Mitter, P.(2013). Monuments and Memory for Our Times, *South Asian Studies*, 29:1, 159-167.
- Pennebaker, J.W., & Gonzales, A. (2008). Making history: Social and psychological processes underlying collective memory. In J.V. Wertsch and P. Boyer (Eds.), *Collective memory* (pp. 110-129). New York: Cambridge University Press. <https://pdfs.semanticscholar.org/e4f0/20e8b5f379657a476cd-096cf1b718e9ea7ed.pdf>, 28/11/2017.
- Rifat, M. (2007).Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları, İstanbul, YKY.
- Sivas, A.(2012). Göstergebilim ve Sinema İlişkisi Üzerine Bir Deneme, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21): 527-538.
- Öktem, T., Zafer ve Özgürlük Anıtı, <http://www.tankutoktem.com/eserler/1970-1980/ozgurluk-ani-ti-kktc.html>, 31/05/2017.
- Özel, M.K.(2011). An evaluation of the design of Turkish War Memorials in the Context of Architecture-Sculpture Relationship, 14th International Congress of Turkish Art, Paris, College de France, 19-21 September 2011: 553-558..
- Vale, L.J. (1999). Mediated monuments and national identity, *The Journal of Architecture*, 4:4, 391-408.
- Volkan, V.D.(1997). Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism. New York: Farrar, Straus & Giroux.
- Volkan, V.D.(1999). Psychoanalysis and diplomacy, part I: Individual and large-group identity. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1:29-55.
- Volkan, V.D (2001). Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity, *Group Analysis* ,34(1); 79-97.
- Volkan, V. D. (2006). What some monuments tell us about mourning and forgiveness. In *Taking Wrongs Seriously: Apologies and Reconciliation*, eds. Elazar Barkan and Alexander Karn, pp. 115-131. Stanford, CA: Stanford University.

Anıtlar:

www.sivilsavunmakktc.com , 28/11/2018